

مدرسۀ علمیه اسلام‌شناسی حضرت زهرا (سلام الله علیها)
شهرستان مشهد

عنوان مقاله گروهی رشد:
طلاب و رسالت‌های پژوهش دینی

گروه مطالعات دینی

استاد راهنما
سرکار خانم صدیقه رضایی

محققان

فرزانه طالقانی، دنیا پورمند، محبوبه هژبری، رقیه اخلاقی امیری

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

چکیده

موضوع این مقاله طلاب و رسالت های پژوهش دینی است. یکی از اهداف سازمان های آموزشی و تحقیقاتی، تربیت و پرورش انسان هایی توانا در امر پژوهش است، به گونه ای که از جمله شاخص های رشد و توسعه‌ی هر کشور، توان و ظرفیت علمی بالفعل آن می باشد. با توجه به این که افزایش و تعمیق فعالیت های پژوهشی زمینه ساز اصلی توسعه و پیشرفت جامعه به شمار می روند، امروزه بخش قابل توجهی از امکانات کشورهای پیشرفته‌ی جهان، صرف امور پژوهشی می شود.

نظام آموزش حوزه نیز به عنوان بنیادی ترین ساز و کار جامعه برای ادامه‌ی حیات دینی رسالت های خود نیازمند پژوهش مستمر و به روز است، و می تواند با بهره برداری از ظرفیت عظیم انسانی (طلّاب و اندیشمندان جوان حوزه) موجود در نظام آموزشی، علاوه بر نقش آفرینی در چرخه‌ی تولید و مدیریت دانش، تحقیقات گستردۀ ای را به ویژه در زمینه های کاربردی به عهده داشته باشد و رویکرد های موجود را به سمت محوریت تحقیق هدایت کند.

لذا این مقاله با هدف تبیین و بررسی جایگاه پژوهش و پژوهشگر در نظام آموزشی حوزه به ارائه‌ی راهکارهایی در زمینه‌ی ترویج نظام پژوهشی در حوزه‌ی علمیه می پردازد.

در این مقاله سعی شده با مراجعه به منابع کتابخانه ای از یک سو ضرورت تربیت پژوهشگر دینی و شرایط آن و از سوی دیگر نقش نظام آموزشی- پژوهشی را در تربیت پژوهشگر، مورد بررسی قرار گیرد.

در این راستا علاوه بر بهره گیری از قرآن و آموزه های اسلام از کتبی که پیرامون امر پژوهش نگاشته شده اند نیز استفاده شده است.

نتیجه‌ی بدست آمده نشانگر آن است که تربیت پژوهشگر در حوزه‌ی دین نیازمند ایجاد نظام آموزشی پژوهش محور است.

واژگان کلیدی:

پژوهش، طلبه، جایگاه پژوهش، شرایط پژوهشگر، رسالت دینی،

فهرست مطالب

عناوین صفحات

۱ مقدمه

بخش اول: جایگاه و اهمیت پژوهش و پژوهشگر

۳ فصل اول: جایگاه پژوهش و پژوهشگر
۳ تعریف پژوهش و پژوهشگر
۴ اهمیت پژوهش
۵ جایگاه تحقیق در حوزه علمیه
۱۰ جایگاه پژوهشگر دین
۱۳ فصل دوم: آسیب شناسی پژوهش در حوزه های علمیه
۱۳ کم توجهی به امر پژوهش
۱۴ گرایش به کار های تکراری
۱۵ عدم تناسب پژوهش با نیاز ها
۱۶ گرایش به تحقیقات فردی

بخش دوم: شرایط و وظایف پژوهشگر دین

۱۷ فصل اول: وظایف و رسالت های فردی پژوهشگر دین
۱۸ ۱- اخلاق
۲۰ ۲- امانت داری علمی
۲۳ ۳- صبر و حوصله
۲۳ ۴- تواضع
۲۴ ۵- نظم و انضباط کاری
۲۵ ۶- مطالعه‌ی گسترده‌ی منابع
۲۵ ۷- شجاعت
۲۷ ۸- استفاده از تکنولوژی روز
۲۸ فصل دوم: وظایف و رسالت های اجتماعی پژوهشگر دین
۲۸ ۱- متناسب با نیاز کشور
۲۹ ۲- عمل گرا نمودن پژوهش ها
۳۰ ۳- تولید علم در جامعه
۳۲ حاصل کلام
۳۳ فهرست منابع و مأخذ

امروزه کارکردها و رسالت‌های حوزه نسبت به قبل و بعد انقلاب، بسیار متفاوت گشته و در پرتو آن، نقش‌ها و کارکردهای طلاب نیز توسعه یافته است. طلاب باید در خدمت رسالت‌های انبیاء، امام زمان(عج) و حوزه‌های علمیه قرار گیرند. از میان مجموعه وظایف و رسالت‌های طلاب، فهم دین در حد ممکن- بر ابلاغ و اجرای دین تقدم دارد. زیرا دوره فهم دین، به زمان مشخصی نیاز دارد و عمدۀ توان و زمان طلبه باید صرف آموختن معارف دینی، پژوهش و به‌دست‌آوردن مقدمات آن گردد.

پژوهش زیر بنای توسعه و پیشرفت جامعه به شمار می‌رود، به گونه‌ای که می‌توان اذعان داشت بدون پژوهش، شاهد رشد و توسعه‌ی پایدار نخواهیم بود. به عبارت دیگر، عصر حاضر، عصر پژوهش‌های علمی پیشرفته است. گسترش دانش و فن آوری نوین و توانایی بالای بشر معاصر در حل معضلات و مسائل جامعه، حاصل پژوهش بوده و هر اندازه مسائل جامعه پیچیده تر می‌شود، ضرورت پژوهش و جلب نیرو‌های محقق و ایجاد تشکیلات برای برنامه ریزی و سازماندهی فعالیت‌های پژوهشی هوشمندانه نیز بیشتر احساس می‌گردد.

با توجه به نیازهای عصر حاضر نظام آموزشی حوزه به عنوان یکی از ساختارهای علمی و آموزشی در کشور علی رغم برخورداری از نیروی عظیم، اعم از طلاب جوان و محققان و مبلغان علوم اسلامی لازم است جایگاه تحقیق، محقق و نقش آن در پیشرفت، توسعه و تعالی دینی و ارزشی جامعه مشخص و نهادینه شود.

حوزه‌ی علمیه نیز به عنوان نهادی که به تربیت پژوهشگر دینی می‌پردازد، باید بر ضرورت اصلاح و تغییر ساز و کارهای تحقیقاتی و فنون و شیوه‌ی مدیریت تحقیقات تأکید کرده، به دنبال افزایش بهره وری تحقیقات باشد. از جمله اقدامات کار ساز در این زمینه می‌توان به برنامه ریزی راهبردی، وجود ساختارهای روش‌ها، دستور العمل‌ها، سازماندهی، استفاده از تجهیزات، فن آوری، منابع انسانی و فرهنگ سازی اشاره کرد تا بدین وسیله، مسائل و ضعف‌ها شناسایی و با راهکارهای مناسب مرتفع گردد و زمینه برای پویایی علمی و تحقیقاتی مهیا شود.

لذا این مقاله در جهت توجه به نقش رسالتی پژوهش‌های طلاب در ارتقای سطح علمی و عملی فرایند تحقیق و تبلیغ دین در جامعه و جلب، توجه و حساسیت مدیران نظام آموزشی حوزه نسبت به ضرورت پرداختن عملی به پژوهش طلبه‌ها صورت گرفته است، و در دو بخش تدوین شده

فهرست منابع و مأخذ

• قرآن کریم

- نهج البلاغه، سید رضي، محمد بن حسين، ترجمه‌ی محمد دشتی، مشهد، عطر عترت، ۱۳۹۱.
- ۱. آقا جمال خوانساری، محمد بن حسين، «شرح آقا جمال الدین خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم»، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۶۶ ش.
- ۲. آل كجباو، حسين، «روش تحقيق در علم حقوق با تأکید بر پایان نامه نویسی»، تهران، انتشارات جنگل، ۱۳۹۰.
- ۳. ابن أبي الحدید، عبد الحمید بن هبۃ الله، «شرح نهج البلاغة لابن أبي الحدید»، قم، مكتبة آیة الله المرعشی النجفی، ۱۴۰۴ ق.
- ۴. ابن بابویه، محمد بن علی، «من لا يحضره الفقيه»، ترجمه‌ی علی اکبر غفاری، تهران، نشر صدوق، ۱۳۶۷.
- ۵. ابن منظور، ابو الفضل، جمال الدین، محمد بن مکرم، «لسان العرب»، بیروت، دار صادر، ۱۴۱۴ ق.
- ۶. ارگانی بهبهانی حائری، محمود، «فرهنگ مطالعه و نگارش»، قم، دار المودة، ۱۳۸۵.
- ۷. تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، «تصنیف غرر الحكم و درر الكلم»، قم، دفتر تبلیغات، ۱۳۶۶.
- ۸. جمالی، مصطفی، «نهضت نرم افزاری از نگاه مقام معلم رهبری»، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۶.
- ۹. جمعی از استادی و فضلای حوزه‌ی علمیه قم، «مدیریت تحول در حوزه های علمیه»، قم، نشر پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۹.
- ۱۰. جمعی از نویسندها، «پایان نامه نویسی»، قم، مرکز انتشارات موسسه‌ی آموزشی و پژوهشی امام خمینی (صفد)، ۱۳۷۱.
- ۱۱. جمعی از نویسندها، «حوزه کاستی ها و بایسته ها»، قم، روابط عمومی دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۳۷۱.
- ۱۲. حافظ نیا، محمد رضا، «مقدمه ای بر روش تحقيق در علوم انسانی»، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها (سمت)، ۱۳۸۰.
- ۱۳. حر عاملی، محمد بن حسن، «تفصیل وسائل الشیعه إلى تحصیل مسائل الشریعه»، قم، مؤسسه آل البيت عليهم السلام، ۱۴۰۹ ق.
- ۱۴. حسینی، سید خلیل، «بهشت اخلاق»، قم، انتشارات مسجد مقدس جمکران، ۱۳۹۰.
- ۱۵. حکیمی، محمدرضا و حکیمی، محمد و حکیمی، علی، «الحیاء»، ترجمه احمد آرام، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۰ ش.
- ۱۶. حیدری فر، مجید، «مدرسه‌ی نگارش و پژوهش»، قم، نشر دانش حوزه، ۱۳۸۵.
- ۱۷. حیدری نراقی، علی محمد، «صبر کیمیای سعادت»، قم، انتشارات مهدی نراقی، ۱۳۹۱.

۱۸. خالقی، نرگس، «اخلاق پژوهش و نگارش»، تهران، کتابدار، ۱۳۹۰.
۱۹. دشتی، محمد، «ابزار و وسائل تحقیق»، قم، مؤسسه‌ی فرهنگی تحقیقاتی امیرالمؤمنین، ۱۳۸۱.
۲۰. دهنوی، حسین، «روش تحقیق»، قم، دار الصادقین، ۱۳۸۱.
۲۱. ربانی، هادی، «پژوهش روشنمند»، تهران، چاپ سپهر، ۱۳۷۷.
۲۲. صاحبی، محمد جواد، «دین پژوهی در دنیای معاصر»، قم، مؤسسه‌ی بوستان کتاب، ۱۳۹۰.
۲۳. طرقی، مجید، «درسنامه‌ی روش تحقیق»، مرکز نشر هاجر، ۱۳۸۴.
۲۴. طوسی، بهرام، «راهنمای پژوهش و اصول مقاله نویسی»، مشهد، چاپخانه دانشگاه فردوسی، ۱۳۷۳.
۲۵. عالم زاده نوری، محمد، «سیمای آرمانی طلبه در نگاه مقام معظم رهبری»، قم، مؤسسه‌ی بوستان کتاب، ۱۳۸۹.
۲۶. عالم زاده نوری، محمد، «طلبه و راه و رسم طلبگی»، قم، انتشارات مرکز مدیریت حوزه‌ی علمیه قم، ۱۳۸۱.
۲۷. علی مردانی، نرگس، «زلال حکمت»، تهران، وزراء، ۱۳۹۰.
۲۸. فتحی واجارگاه، کورش، «مقدمه‌ای بر مدیریت پژوهش»، تهران، انتشارات آذر، ۱۳۹۰.
۲۹. فرامرز قراملکی، احمد، «اصول و فنون پژوهش در گستره‌ی دین پژوهی»، قم، معاونت پژوهشی انتشارات مرکز مدیریت حوزه‌ی علمیه قم، ۱۳۸۳.
۳۰. قائمی، علی، «روش تحقیق با تأکید بر مکتب شناسی»، تهران، انتشارات امیری، ۱۳۶۸.
۳۱. قمی، عباس، «مفاسیح الجنان»، مشهد، شرکت به نشر، ۱۳۸۷.
۳۲. کفعی، ابراهیم بن علی عاملی، «المصباح للكفعمی»، قم، دار الرضی، ۱۴۰۵ ق.
۳۳. کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، «الكافی»، قم، دار الحدیث، ۱۴۲۹ ق.
۳۴. متولکلیان، فاطمه کبری، «روش تحقیق و پژوهش»، قم، نصایح، ۱۳۸۰.
۳۵. مجلسی، محمد باقر، «بحار الأنوار»، بیروت، دار إحياء التراث العربي، ۱۴۰۳ ق.
۳۶. محدثی، جواد، «اخلاق پژوهش»، مشهد، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۹۰.
۳۷. محدثی، جواد، «روشها»، قم، نشر معروف، ۱۳۹۰.
۳۸. محمدی راد بوستان آباد، حمید، «به سازان دل»، قم، دار النشر اسلام، ۱۳۸۰.
۳۹. مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، «نظم و انصباط»، قم، بوستان کتاب قم، ۱۳۸۲.
۴۰. مصباح، محمد تقی، «درباره‌ی پژوهش»، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۸۹.
۴۱. مطهری، مرتضی، «تعلیم و تربیت در اسلام»، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۷۰.
۴۲. معین، محمد، «فرهنگ معین»، تهران، زرین، ۱۳۸۲.
۴۳. قدسی، احمد، «حیات پر برکت»، مدرسه‌ی الامام علی بن ابی طالب علیه السلام، ۱۳۸۴.
۴۴. نکونام، جعفر، «روش تحقیق با تأکید بر علوم اسلامی»، قم، دانشگاه قم، ۱۳۹۰.
۴۵. وا. ب. بوریج، هنر تحقیق علمی، ترجمه‌ی محمد تقی فرامرزی، تهران، مازیان، ۱۳۸۶.

فهرست نشریات و مجلات

۱. اسلامی، سید حسن، «نظام حوزه و فرهنگ تحقیق»، فرهنگ اندیشه، شماره‌ی ۸، نمایه‌ی ۱۵۵، بی‌تا.

- .۲. اعرافی، علیرضا، «پژوهش در حوزه روش شناختی و راه حل ها»، پژوهش در حوزه، شماره‌ی ۲، ۱۳۷۹.
- .۳. برگرفته از سخنرانی حضرت آیت الله سبحانی در دومین نمایشگاه مراکز پژوهشی حوزه‌ی علمیه‌ی قم در تاریخ ۲۲/۹/۸۱، پژوهش و پژوهشگران، مجله‌ی تخصصی کلام اسلامی.
- .۴. پژوهندۀ، محمد حسین، «نظام آموزشی - پژوهشی (پژوهش محور)»، اندیشه، شماره‌ی ۵ و ۶، ۱۳۸۵.
- .۵. حسین پور، مهدی، «پژوهش در حوزه و تأملی چند»، نشریه‌ی روش علوم، نمایه‌ی ۲۵۷، ۱۳۶۷.
- .۶. حکیم باشی، سید حسن، «پژوهش و حوزه»، پژوهش و حوزه، شماره‌ی ۲۳ و ۲۴.
- .۷. خالقی، نرگس، «اخلاق پژوهش در حوزه‌ی علوم اجتماعی»، اخلاق در علوم و فن آوری، شماره‌ی ۱ و ۲، نمایه‌ی ۲۳۱، ۱۳۸۸.
- .۸. خنیفر، حسین، «ارکان و ویژگی های نظام پژوهشی کارآمد در حوزه علوم دین و معارف اسلامی»، پژوهش های دینی، شماره‌ی ۵، ۱۳۸۵.
- .۹. خنیفر، حسین، «بنیاد شناسی پژوهش در حوزه‌ی علوم دین و معارف اسلامی، پژوهش»، شماره‌ی ۱، ۱۳۸۹.
- .۱۰. خنیفر، حسین، بردبار، حامد، «تبیین مؤلفه های اخلاقی فرهنگی در پژوهش»، معرفت اخلاقی، شماره‌ی ۲، ۱۳۹۰.
- .۱۱. خنیفر، حسین، «چیستی مؤلفه های نظام پژوهشی در حوزه‌ی علوم دین و معارف اسلامی»، پژوهش های دینی، شماره‌ی ۴، ۱۳۸۵.
- .۱۲. رضایی اصفهانی، محمدعلی، «آسیب شناسی پژوهش در حوزه های علمیه»، پیام حوزه، شماره‌ی ۴۱ و ۴۲، ۱۳۸۳، ۴۲.
- .۱۳. رنجبر، مقصود، «فضای تنفس شیعه گفتمان اصلاح در حوزه‌ی علمیه‌ی قم در دهه‌ی ۴۰ شمسی»، اندیشه و تاریخ سیاسی ایران معاصر، شماره‌ی ۱۶، ۱۳۸۲.
- .۱۴. شاملی، عباسعلی، «کلیات پایان نامه نویسی»، قم، انتشارات مؤسسه‌ی آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۸۲.
- .۱۵. کلاه دوزی، احمد، کشوری، مریم، «مبانی و الگوی آموزش های پژوهش محور در دانشگاه جامع امام حسین (ع)»، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، شماره‌ی ۱۲، ۱۳۹۰.
- .۱۶. محبّی، فاطمه، «نظرارت و ارزیابی در حوزه‌ی پژوهش ها»، پژوهش و سنجش، شماره‌ی ۲۸، نمایه‌ی ۱۳۷، بی‌تا.
- .۱۷. محمدی، محمد ابراهیم، «پژوهشی در ساختار متون آموزشی حوزه»، نگاه حوزه، شماره‌ی ۴۱ و ۴۲، نمایه‌ی ۸۲، بی‌تا.
- .۱۸. مداعی، مرتضی، «آسیب شناسی پژوهش های گروهی»، پژوهش، شماره‌ی ۶، ۱۳۹۰.
- .۱۹. مشقق، ناصر، «پژوهشگران دینی و نیاز های واقعی جامعه»، خراسان (ویژه نامه)، نمایه‌ی ۲۳۰، ۱۳۸۸.
- .۲۰. رمضان نرگسی، رضا، «عوامل مؤثر بر تاسیس و رشد مراکز تحقیقاتی حوزه‌ی علمیه‌ی قم»، پژوهش و حوزه، شماره‌ی ۱۱، ۱۳۸۱.
- .۲۱. واعظی، احمد، «حوزه و ضرورت تبیین استراتژی پژوهشی»، پژوهش و حوزه، شماره ۱، نمایه‌ی ۱۰۲، بی‌تا.

